

Bezárulnak az ima kapui

■ (Martin Buber: *Haszid történekek I-II.* Fordította: Rácz Péter, Atlantis Könyvkiadó, 900 oldal, 1500 Ft)

„Lévi Jichák rabbi szolgálatával az a helyzet, hogy ő folytonos lángban ég. Bármit tesz, abban teljesen elmerül az a tűzhöz hasonlatos lelke. Ezért csak a merészkedhet a közelébe, aki biztos benne, hogy nem vesz erőt rajta a levetés, ha ima vagy étkezés közben meglátja a szent férfi különös mozdulatát.” — olvassuk Martin Buber magyarul most megjelent haszid legendagyűjteményében.

Valánogy így áll a helyzet magukkal a történetekkel is. A zsidó népeletnek ezek a nemzedékek során át gyűjtött, ragyományozott anekdotái, mondái, amelyeket Buber majd' fél évszázadon keresztül rendezett, újramesélt rémetül, s ezzel irodalmi formába öntött, bizonyára nem állnak a klasszicitásnak azon a fokán, hogy bárhonnan megközelíthessük őket. Lehetnek olyan nézőpontok, ahonnan szegényesnek, korlátoltnak, szűkösnek ájtjuk a lengyel és kisoroszfalusi zsidó történetek világát, valamint hőseit, a *daddikokat*, tanítványait, a jámborok közösségét; erőt vesz rajtunk a netés.

Hogyan merészkedhetünk tehát a közelébe? Először is itt van magának Martin Bubernek a példája (1878-1965), aki két hivatását, a vallástörténészt és a vallásbölcseletét kapcsolta össze. Kor *aktualizálta* egy XVIII. századi második felében levő két európai misztikus zsidó vallási mozgalom tanítását. Számára az Isten-élmény elmélyültsége, gyakran ekstázikus, de nem aszkézis révén elért jelenvalósága, gyakorlatias clevenysége, a szent és profán határainak elbontása, a „lekesültségben és lelkes örömben leélt élet”, *nem-tragikus* lehetősége volt kiváltképpen vonzó. Az a személyes és népszerű vonás, hogy minden ember eljuthat Istenhez, de mindegyik másképp.

A XX. századi zsidó tudományok másik legnagyobb alakja, *Gershom Scholem* (1897-1982) — a hajlíthatatlanul éles és foltalanul elyszerű tudományos bírálat tiszteletreméltó példaként — úgy vélte, hogy a filozófus keresése meghamisította azt, amit a történetés talált. A haszid mozgalom középpontja nem legendáiban van, s a nagy rabbi elméleti művei nem igazolják Buber „anarchista-egzisztencialista” történelmi vízióját. Ez a bírálat azonban nem érinti sem Buber eszméinek bölcséleti, sem gyűjteményének irodalmi értékét.

Kérdésem felmerült, radis már éle-

mokként olvassuk e történeteket, hogyan férfközhetünk közel hozzájuk, az az hogyan hathatnak ránk.

Könnyén lehet, hogy sok olvasóban — zsidóban és nem-zsidóban egyaránt — az istenkeresés, a vallásos szükséglet húrjait pendítik meg. A haszidizmus — legalábbis Buber kezében — rendkívül bensőséges, nem a messianisztikus váradalom hisztérikus tűzében égő hit, amelynek lényege a mindenkor jelenben létrejövő létélmény megszentelése. „Minden, a Tan és az ima és az cvés és az alvás nála egyetlen dolog” — mondják az egyik szentről. A nikolsburgi Smelke rabbi pedig egyszer így szólt: „Csak most jöttem rá, hogy alvással is lehet szolgálni Istent”. Ez a vallásos beállítottság nem ró szükségképp *intellektuálisan* nehéz feladatot a hívőre. A táncnak és az énekek különös szerepe van benne. Mindent a közvetlen tapasztalatnak rendel alá, s még sincs az ember egyedül Istennel. Saját maga választhat individualitásának megfelelő tekintélyt közvetítőül a caddik személyében, s részese a hívők közösségének. Az érzelmi hév állandósult magas fokától a kiegyensúlyozott józanságig, a grotszkségig, az iróniáig, sőt, a szent együgyűségig terjedhet a közösségnek és vezetőjének karaktere. A haszidizmus — fő vonalában — talán csak a túlzó önmegtartóztatás vallási praktikáira tekint gyanúperrel, mert az alázat hiányának, az éltszentség hiú fitogtatásának tekintti, és ennek kiindulópontjától, a vallási búskomorságtól is őrizkedik. „Lelkes öröm.”

Persze fölvethető a kérdés: ha „bezárulnak az ima kapui”, amiképpen ez megtörtént már annak a hat nemzedéknek a történetében, melyet Buber legendái átúvelnek, miképpen eleveníthető föl ez a beállítottság? Vagy megkérdendhető az is, hogy aki valamilyen okból vallásilag amuzikális — mint a sorok írója —, arra milyen úton-módon hathatnak e történetek.

Ami az első kérdést illeti, lehet hogy a rezignált nosztalgia lesz a felelet, lehet, hogy a bensőség magányában soha nem zárulnak be teljesen az ima kapui, s az is lehet, hogy újra kinyitnak.

Ami a másodikat, arra kettős a válasz. Az ateizmus irracionális meggyőződése nem jelenti annak a kérdésnek a nem-létét, amelyre Isten a felelet, s nem jelenti a szentség iránti érzék hiányát. Minden történet arra tanít, hogy metaforikusan sokféle világba belehelyezkedhetünk, ami nem a mi világunk. Aki nem hisz, az is belehelyezkedhet a hitbe, s ez korántsem fölületes szorongatók. Másrészt a vallási zen-

bizonyos mértékig konvertálhatók is — a vallásfilozófiából a filozófiába, a vallásos életből az immanens életbe.

Buber maga is fölhívja a figyelmet klasszikus esszéjében, e könyv bevezetőjében arra, hogy a jellemek milyen sokféleségét mutatja a haszid mozgalom. Valóban, a történetekből plasztikus alakok bontakoznak ki, a gyakorlati bölcsesség, a lélekvezetés lehetőségeinek meglepően széles panorámája. Ami első pillantásra babonás csodának tetszik, gyakran a lélekismeret nagy mélységeiben rejti magyarázatát.

A haszid történeteknek sokféle olvasata lehetséges, s most, hogy egy réges-régi válogatás után a teljes gyűjtemény vált magyarul hozzáférhetővé, meggyőződésem szerint ithon is hatni fog. Annál is inkább, mert Rácz Péter személyében ihletett fordítóra talált. Otthoni könyvtáramban Buber 1908-as Baal Sém-legendakönyve és 1937-es *A nagy Maggid és utódlai* című kötete volt meg, az utóbbiból csinálhattam próbákat. Rácznak sikerült Buber rendkívüli egyszerűségét, lakonikus komolyságát, gnóma-szerű definitívítását éppúgy visszaadnia, mint a humor szikráit — az Istennel való perlekedések és alkuk groteszkségét például. Ha írva van, hogy a magyar felvidék egykori haszid caddikjai közül nem egy kapcsolatban állt nemcsak a zsidó, hanem a magyar népelettel is, ha tudnivaló, hogy a ma élő haszidok egyik szektáját (New Yorkban) Szatmár-haszidoknak hívják, s titkos nyelvük a magyar, akkor immár — világi használatra — van jó magyarságú, érvenyes haszid legendakönyvünk.

nemkülönben, miképpen minden botrány, zavartus vagy uszításpolgár, nek is, legyen az nagyvállalkozó vagy bankkizagató, elnök, itt senki emberfia soha nem keveredett bele semmibe, piszkos ügyletekbe a legkevésbé. Ez az ország, ha kivesszük belőle az itt tébláboló és alkalom-adtan lövöldöző ukránokat, egy végelentű tiszta, korrupciónmentes ország, amelyben a vezetőik és a milliárdos potentátok maximum a hitvesi ágyban fondóznak össze, de reggelre ők is szízen ébrednek. Minden ezzel ellenkező híresztelés csak egy rosszinventúrák kacsza. Kérdés azonban, hogy lehet-e egy egész ország kacsza. En úgy látom, hogy már jó ideje az ukránokkal hitűjűtük magunkat. Itt minden az ukránok miatt van. De annyira, hogy ha valakit be akarunk sárosni vagy egyszerűen csak leleplezni, hogy egy szemé, korrupt gazember (melleleg lehet hogy az, és akkor véletlenül beletra-